

1) Shabbos Hagadol (R' Norman Lamm)- Tur - Called this bc of "nes gadol". Why offering lamb, Egyptian god, greater miracle than makkos or yam suf? Bc this was not great miracle, rather a miracle of greatness, becoming great w/out harming or putting others down. Story of R' Yisrael Salanter and 2 boys. Promise to Avraham of Goy Gadol and Birchush Gadol – not great wealth but rather a wealth of greatness.

2) Haseiba – (The Night That Unites Haggadah p.76) - Why do we recline? Relaxed, sign of nobility. Rav Soloveitchik – leaning back is sign of disobedience (unlike soldier, erect and at attention), body language to show we are free, defiant and no longer submissive slaves.

3) Yachatz - (The Night That Unites Haggadah p.64) - Why? Matza is Lechem Oni, "poor man's bread" save for later. Rav Soloveitchik – not all in mitzrayim were slaves, shared with those poor and less fortunate. NL – Perhaps that's why yachatz and then Ha Lachma Anya, continuation of sharing with those in need.

4) Ha Lachma Anya –(The Night That Unites Haggadah p.74)-“Hashta Hacha, L'shana HaBa B'ara D'Yisroel” Rav Kook – this is both a prayer and a promise, praying for redemption but also confident it will come. Story of Rav Kook - visited America, carried stones from Israel in his pocket and constantly touch as reminder of his desire to return to Israel.

5) Magid – Rambam Chametz Umatzos 7:2-3) – Do things differently so kids will ask, but more so make it into experiential learning. Mishnah Brurah(477:5) – quotes Shelah, some kiss matzah and marror out of love for mitzvas. Gerrer Rebbe would sometimes use bananas, pineapple, strawberries for Karpas b/c those would elicit questions.

6) Eser Makot – Rambam (Avos5:4)- Kinim was only maka that happened to Jews too. R' Zalman Sorotzkin(Rosh Yeshiva Haggada)- that's why Yaakov didn't want be buried in Egypt. Also was good for Jews, prevented ability to work.

7) דצ"ך עד"ש באח"ב -Haggadas R' Eliezer Ashkenazi – represents cycle of increased intensity of punishments – far away, at home, on the body.

8)V'hi She'amda – (Talelei Oros Haggadah) – The Sfas Emes says it's because shelo echad, we don't have unity, that's when amad aleinu l'chaloseinu, and not only externally from our enemies but machlokes and disunity has potential to cause us to implode from within, we are sometimes our own worst enemy

9)Shfoch Chamascha – (The Night That Unites Haggadah p.227) – Kotzker Rebbe says instead of reading it pashut pshat as Pour out your wrath, can be read as pour out your chom, your warmth and love, on the nations. NL - Perhaps can also be referring to not only other nations but to our nation, to those Jews who are lost souls, asher lo yidaucha, need to show love and be mikarev wayward Jews.

10)Arba Banim – NL -Perhaps that's why we have the 4 sons, to show we need to show love to all types of children. What does it mean Hakeh es Shinav (which doesn't sound like showing love!)? Before/during animal attack it shows its teeth, it's a reflection of the emotion the rasha is feeling. We blunt the bearing of his teeth, we remove that hostility, through love ("kill them with kindness").

Story of R' Shlomo Carlebach (p.109-10) hugging every single prisoner – “If only someone would have hugged me like that 10 yers ago, I surely wouldn't be here in this prison today”

Shabbat Ha-Gadol

On the Shabbat before Pesach, known as Shabbat ha-Gadol, many follow the custom of reciting the Haggadah from "We were slaves to Pharaoh in Egypt" until "to atone for all our sins."

with each other. The stronger had thrown the weaker into a ditch at the side of the road. "What is going on?" asked the rabbi. The stronger boy answered, "We had an argument as to which of us is taller. So I threw him into a ditch to prove to him that I am taller than he." "Foolish boy," replied the rabbi, "could you not have achieved the same purpose by standing on a chair rather than throwing him into a ditch?"

What the rabbi was teaching was a secret of true greatness: *gadlut* consists of achieving eminence without crushing another human being. And how rare is that quality of *nes gadol*, the miracle of greatness. Everyone wants to be great, but so few know the Jewish secret of greatness.

This is also true for the State of Israel, which also often finds that it suffers from over-politicization, with the partisanship of its political parties often exceeding all bounds. Political consciousness of the citizenry is good, but when each individual party — and this holds true for all of them — tries to gain in prestige and power at the expense of all others, by belittling and scandalizing others, then the state itself begins to suffer. It holds true for American Jewish organizations, where the progress of American Jewry is all too often stifled because of the unwillingness of the various organizations to unify or at least cooperate, not so much to protect their own autonomy as to make sure that the other organizations do not receive credit and power.

As individuals, *Shabbat ha-Gadol* reminds us that the way to greatness in business should never come by crushing competitors. In our professions we should not attempt to achieve prestige by hurting colleagues. The concept of *nes gadol* teaches each of us not only how to act but also how to think: In our innermost hearts we should measure our own success or failure not relative to our neighbors, but by absolute standards; we must, each of us, attempt to grow great by ourselves, not only by comparison to the smallness of others. But granted the negative aspect of this definition of *gadlut* or greatness, that it must not come at the expense of others, what is the positive or affirmative definition? What do we mean when we say that one must grow big by himself and through himself?

Perhaps the Talmud can help us here. Talmudic law is that if one finds an object which has no distinguishing marks and is unclaimed, he may keep it. If he is a child, the object belongs to his father or guardian. If he is an adult, then it belongs to himself. And yet, the Talmud maintains that whereas "child" and "adult" normally refer to chronology or physical development (i.e., before

שַׁבַּת הַגָּדוֹל

בשבת לפני פסח נוהגים לקרוא את ההגדה כן עבדים היונו
לפרעה במצרים עד לכפר על כל עונותינו.

Many reasons have been offered as to why the Sabbath before the holiday of Passover is known by the name *Shabbat ha-Gadol*, "the great Sabbath." One such reason is particularly significant. The author of the *Tur*, one of the greatest legal codes of Judaism, maintains that our Sabbath is known as *Shabbat ha-Gadol* "*le-fshe-na'aseh vo nes gadol*, because a great miracle was performed on that day." It was on this day of the year when the Jews were liberated from Egypt, that they summoned up the courage to take the lambs that were tied to their doorposts and slaughter them as sacrifices to Almighty God. This act outraged the Egyptians, for whom the lamb was a divinity. They were stunned by the effrontery of these miserable Hebrew slaves who dared, in the presence of their masters, to assert their own religious independence. And yet, the Egyptians could not and did not say a word in attempt to stop the Israelites. Because of this *nes gadol*, this great miracle, the Sabbath was called *Shabbat ha-Gadol*.

This is, indeed, a beautiful explanation. But there is something troubling about it. Granted that the silence of the Egyptians, their sudden paralysis, was a true miracle. But what makes this a "great" miracle? Why *gadol*? This was an era which saw the miracles of the Exodus from Egypt, the ten plagues, and the splitting of the Red Sea. Were these miracles not at least equally great? How does one measure the size or significance of miracles? The proposed answer can be most instructive: *nes gadol* refers not to the silence of the Egyptians, but to the miracle of Jewish character. What we celebrate is not a great miracle, but the miracle of greatness, and this refers not only to the courageous defiance exercised by the Jews in Egypt, but to an even more significant feat.

The other miracles of which we read and which we celebrate, allowed the Israelites to escape and survive, but in the process the Egyptian enemy was hurt, injured, or killed. The plagues caused a great deal of pain for the Egyptians, and the splitting of the Red Sea was followed by the drowning of the hordes of Pharaoh. This miracle, however, involved no injury to the enemy. The Jews grew and rose in stature, but no one was hurt. It was not the kind of bravado or courage that is expressed in doing violence to one's neighbor. *Shabbat ha-Gadol* celebrates *nes gadol*, the magic and the miracle of genuine greatness achieved by our people. This was real *gaduti*: greatness from within, not at someone else's expense.

The story is told of the great saint and sage, Rabbi Israel Salanter, who was walking in the street one day and encountered two boys who had been fighting

Bedikat Hametz – Searching for the Hametz

On the night of the fourteenth of Nisan, we conduct the search for leaven. The search is done by candlelight.

Before beginning the search, we light a candle and recite the following:

Blessed are You, Lord, our God, King of the universe, who has sanctified us with His commandments, and commanded us concerning the removal of leaven.

After the search has been completed, the following is recited:

Any type of leaven that may still be in my possession, that I have not seen or not removed, or that I do not know about, let it be nullified and shall be considered ownerless, like the dust of the earth.

This is a teaching which holds true universally. He who lives by leave of another, he who satisfies his cultural hunger by crumbs from strange tables, he who seeks esteem by alien standards — such a person is a *katan*. The abject conformist, the servile status-seeker — these are *ketanim* in long trousers. Jews whose life-long ambition is to imitate non-Jewish movements and doctrines, who pine for crumbs from the tables of secularism or Marxism, are minors with big vocabularies. Those who are willing to settle for Jewish statehood, but are ready to abandon all attempts at the greater aspiration for Jewish selfhood suffer from stunted spiritual growth.

The first promise that God gave to the first Jew, Abraham, was “And I shall make thee into a *goy gadol*” (Genesis 12:2). God did not mean a great nation insofar as numbers or power is concerned; we Jews have never had much of either. He meant a nation of genuine greatness. And that is why later when God tells him of the future bitter exile of his descendants in Egypt, he gives Abraham the greatest consolation: “*ve-aharei khen yetzu bi-rekhuishi gadol*” (Genesis 15:14). This is usually translated: “and afterwards they will leave with great wealth.” I believe the real translation is: “and afterwards they will leave with a wealth of greatness.” Great wealth is an ordinary ambition; a wealth of greatness is the extraordinary Jewish aspiration.

On *Shabbat ha-Gadol* we strive for the experience of *yoni ha-Shem ha-gadol* mentioned in the Haftarah of the day. And by once again becoming a *goy gadol*, we will be able to bequeath to our children and childrens children a *rekhuishi gadol*, a heritage of authentic greatness.

סֵדֵר בְּדִיקַת הַמַּיִץ

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר.
קודם שיבדוק מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו,
וְצִוָּנוּ עַל בְּעוֹר הַמַּיִץ:

אחור הבדיקה מבטל החמץ ואומר:

כָּל הַמַּיִרָא וְחַמְיָעָא דְאַפָּא בְּרִשׁוּתֵי דְלָא חֲמַתָּה וְדְלָא
בְּעִרְתָּהּ וְדְלָא יִדְעָנָא לֵיהּ, לְבַטְלִי וְלַחְוֵי הַפֶּקֶר בְּעַפְרָא
דְאַרְגָּא.

מי שאינו יודע ארמית, יאמר בלשון שהוא מברך:

or after the age of thirteen), that definition does not hold true in this context. *Katan* with regard to finding an unclaimed object is not a question of age but a question of independence. A *katan* (minor) is one “*ha-somekh al shulhan aviv o shulhan shel aherim*, who, literally, relies or leans on the table of his father or on the table of others.” A *gadol* (adult) is one who has his own table, who supports himself. I believe this is more than an economic definition in Jewish financial law. It is a lesson for all of life. To be a *gadol* means to be yourself, to draw upon your own spiritual resources, to live true to your own destiny and character. A spiritual *katan* will beg for crumbs from the tables of others; one who has achieved *gadol* will repair to his own table, no matter how sparse the food may be.

In Egypt, throughout their servitude, our ancestors were in the category of those who “rely on the table of others.” They had assimilated Egyptian life and values, Egyptian culture and religion. They had sunk to spiritual *katanut*, and this cannot be redeemed or healed by plagues or the splitting of seas or political independence. What was needed was nothing less than a miracle: the *nes gadol*, the miracle of genuine greatness by an act which affirms the spiritual self, a relying to unique Jewish destiny and image and character, a courageous cutting of the cultural umbilical cord which tied the Jewish victims to their Egyptian persecutors. This was achieved through the slaughtering of the Egyptian gods and the rejection of the idolatry which until that time had been accepted by the Israelites as well. This was the miracle of Jewish greatness. No one else was hurt, and it was an act of spiritual independence.

The matzahs are uncovered, and the second cup is poured.

מה נשתנה

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

שִׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֵצָה. הַלֵּילָה הַזֶּה כֵּלּוּ מֵצָה:

שִׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת. הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוּר:

שִׁבְכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלִין אֶפֶילוֹ פְּעַם אַחַת. הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים:

שִׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבֵּין. הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלְנוּ מְסַבֵּין:

❧ QUESTION: In what way is the Seder night radically different from any other Jewish holiday?

WHY DO WE LEAN TO ONE SIDE AT THE SEDER?

“... *But on this night we all recline*”

We generally understand that leaning to the left side, *hasevah*, while drinking the four cups of wine and eating the matzah, symbolizes an attitude of relaxation and freedom from tension and anxiety. It is a physical position that reflects that of a free person. Others have associated *hasevah*, or leaning, as a mark of nobility during the period of the Romans.

The matzahs are uncovered, and the second cup is poured.

THE FOUR QUESTIONS

Why is this night different from all other nights?

On all other nights we eat *hametz* or matzah,
but on this night only matzah.

On all other nights we eat any kind of vegetable,
but on this night we eat marmor.

On all nights we need not dip even once,
but on this night we do so twice!

On all other nights we eat sitting upright or reclining,
but on this night we all recline.

Kadesh
Urchatz
Karpas
Yachatz
Maggid
Rachizah
Motzi
Matzah
Marmor
Korech
Shulchan
Orech
Tzafun
Barech
Hallel
Nirtzah

Rabbi Soloveitchik saw an added dimension. He explained that leaning back is a position that expresses disobedience, and the courageous rejection of authority. It is the opposite of sitting with an erect posture, which demonstrates obedience and submissiveness. Soldiers stand erect and at attention, ready to obey orders from others. The pose of leaning indicates a refusing to take orders, a rejection of authority. In a word, *hasevah* reflects defiance. When we recline at the Seder, it is body language that proclaims that we are no longer slaves. In addition, the reclining posture says that we are fearless; we are courageous. It is a tangible expression that we are not cowed by external forces.

❧ QUESTION: Jewish law states that we should: "Be fearless as a lion as you begin each day serving the Creator." What role do you think defiance and fearlessness play in our devotion to the commandments of God?

יחז

Break the middle matzah into two, one piece larger than the other. The larger piece is set aside to serve as *Afikomen*. The smaller piece is put back, between the two matzahs.

YACHATZ – BREAKING THE MATZAH IN HALF

As we begin the Seder we break the middle matzah. What is the symbolism of breaking the matzah? The following are three unique insights into the deeper meaning of this custom.

I. BREAKING THE MATZAH AS A SYMBOL OF SHARING

We break the matzah as a symbol of the poor man's bread that the Jewish slaves ate in Egypt. One way of understanding this is that a poor person, who can never know where his next meal is coming from, breaks off a piece and saves it for later.

Rabbi Soloveitchik offered a different interpretation of the "poor man's bread" that was eaten by the Jews in Egypt.

Although when we think of the enslavement of the Jewish people in Egypt, we usually think that all the Jews must have been equally burdened by it, but in truth that was not so. There were various degrees of slavery. Some Jews lived under better conditions, some worse. According to our Sages, one of the tribes, the tribe of Levi, was never enslaved. What this means is that some had access to food and some did not.

Those that did, claims Rabbi Soloveitchik, broke their bread and shared it with other Jews who had less. The Jews who were enslaved in Egypt would split their piece of matzah and share it with the poor who needed it; hence the term "poor man's bread." This is symbolized by the act of breaking the matzah in half: *Yachatz*.

When we break the matzah as our forefathers did, it is a symbol of the *hesed*, the

YACHATZ

Break the middle matzah into two, one piece larger than the other. The larger piece is set aside to serve as Afikomen. The smaller piece is put back, between the two matzahs.

loving-kindness, and the solidarity of Jews toward their fellow Jews, their brothers and sisters, even under the harshest conditions.

II. BREAKING THE MATZAH: BODY AND SOUL

Rav Kook taught that when we break the matzah into two, these two parts symbolize two ways of “Jewish eating,” both of which are illustrated during the Seder. One reason we eat is to simply satisfy our hunger – our innate, biological need for food. However, as Jews, we have another need that is also associated with food. We partake of food not only out of necessity but as a means of uplifting our spirits and becoming more attuned to our higher, nobler selves. We refine our souls through the experience of engaging in a meal.

At the Seder, the first time we eat matzah reflects our need for its sustenance; and Jewish law says that we must eat the matzah with an appetite. However, the second time we eat matzah, when we eat the *afikomen*, which is the last taste of the matzah at the end of the meal, it symbolizes our “spiritual sustenance.”

Judaism views eating as an act that carries the potential to be a deeply spiritual experience for human beings. A good example of this is how the centerpiece of Shabbat and the festivals are the mandatory meals that not only serve our physical needs and cause us pleasure, but are also a source of spiritual delight. In this way, breaking the matzah into two halves at the beginning of the Seder is a declaration that both aspects are in balance, and in fact, that both have equal validity. We appreciate the physical need for sustenance, particularly so that we will never forget those who do not have sufficient food. We must make sure, through *tzedakah*, to provide for their needs. We also value a higher form of “eating.” Namely, the

Kadesh
Urchatz
Karpas
Yachatz
Maggid
Rachtzah
Motzi
Matzah
Marror
Korech
Shulchan
Orech
Tzafun
Barech
Hallel
Nirtzah

A PRAYER AND A PROMISE

T
ES

—◇—
“This year we are here; next year may we be in the Land of Israel”
—◇—

Rav Kook read the words, “This year we are here; next year may we be in the Land of Israel” as both a prayer and as a promise. We are praying for redemption, but we also are confident that it will surely come. Because it has been promised to us, we know that the great Day of Redemption will certainly arrive.

Rav Kook not only taught this ideal, but he lived it himself. There is a beautiful anecdote about him that reflects his intense love and longing for the Land of Israel.

In 1924, Rav Kook traveled to visit America on a fundraising tour for the struggling institutions of Torah learning in Europe and Israel. In his pocket, he carried little stones that he had picked up from the ground in Israel. He would regularly reach his hand into his pocket and grab hold of the pebbles taken from Israel’s earth, as a constant reminder of the Land to which he yearned to return.

The Four Questions: Mah Nishtana

THE FOUR QUESTIONS

—◇—
Questions and Answers – the Style of Dialogue Found in the Haggadah
—◇—

For many of us, the part of the Seder that is most beloved is when we call upon the youngest child to recite the *Mah Nishtana*, “The Four Questions.” To see our child or grandchild recite *Mah Nishtana* is both heartwarming and inspiring.

Why is it so crucial that children ask questions? Why is it that, throughout the Seder night, we prompt our children, trying to provoke their curiosity so that they will begin to ask us questions?

Answered Rabbi Soloveitchik: Simply put, Judaism insists that God reveals Himself to the person who *seeks* Him. The verse in the Torah reads: “But if you search there for the Lord your God, you will find Him, if only you will seek Him with all your heart and soul” (Deuteronomy 4:29).

major
part
am
B.
mo
rish
lay
g a
rld.
rsal
ind
: to

OK
iaz
l, i
th
s o
th
rac
Ra
tra
hi
ee
r a
as
ce
it
in

Handwritten notes in Hebrew script, including the word "מחנה" (Machaneh) and other illegible text.

זמנים • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

במך משנה • הלכות המין ומצדה פ"ז

הלכות פסח סימן תעו

תעז דיני אכילת אפיקומן. ובו ב' סעיפים:

א' לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמונה פחת המפה (ב) פזית (ב) כל אחד, וזכר לפסח הנאכל (ג) על השבע. (ד) יריאכלנו בהסבה (ה) ולא יברך עליו. [*] (ו) *ויהא זהיר לאכלו קדם חצות. (ז) שגם ההלל יקרא קדם חצות. (ח) פ' ע"פ דרכא אלפא דרבי אלעזר בן צוריה ק"כ וכתב הרא"ש שנתן להחמיר, ושאר פוסקים

שערי תשובה

שכתב שכל דבר שבקדוה שיש בו מרק אעפ"י שאתרופך מצטמק ולא נשאר לחלוותית של מרק אינו צלי אלא מבשיל ומת:

[*] ויהא זהיר לאכלו קדם חצות. וענן שריח בית ההודיה במי שישן בע"פ שנת העהרים ונחלם לו חלום שצריך להתענות כו', והבאתי דבריו לעיל סימן רפח. וענן בגוגול מרובה שדעתו שמי שארע לו אגס שלא יכול לאכל פרוסת המוציא עד חצות לא יברך על אכילת מצה ודסקת ברכות להקל, ואם התשיך לו עד סמוך לחצות יקדש וישתה פוס ראשון וישל ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל והגדה יאמר אח"כ. וגם יברך על המרור חפך קדם חצות קדם אמירת ההגדה ע"ש. וענן לקמן סימן חקמח סק"ו מדין אונן בליל פסח בשם תשובת מהר"ם מלובלין

מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא לה', ולכן אני נוהג שלא להפשיט האזנר בליל פסח עד

באור הלכה

* ויהא זהיר וכו'. ענן משנה ברורה מה שכתבנו שצריך לזהר מאד וכו', כי בגמרא איתא, ודלעת רבי אלעזר בן צוריה דפסח מן התורה אינו נאכל אלא עד חצות, הוא הדין מצה דאתקש לפסח, ורבי עקיבא פליג עליו וסבר דפסח זמן אכילתו הוא כל הלילה, וממילא הוא הדין מצה זמנה מן התורה הוא כל הלילה. ויש פלגתא בין הראשונים אם הלכה כרבי אלעזר בן צוריה מה שדעת רביהם שחמי משנה פנתה, או כרבי עקיבא משום דהלכה כרבי עקיבא מחברו. ודעת הרמב"ם והרב המגיד ובעל העשור ואור זרוע בשם הר"י מקורב"ל לסקט דזמן אכילת מצה כל הלילה, ויש אומרים דגם דעת הר"ף בן, מדהשמיט מיקרא דרכא דאמר דאכילת מצה לאחר חצות לא יצא ידי חובתו לרבי אלעזר בן צוריה, אכן יש הרבה מגדולי הראשונים דסבירא להו דלאחר חצות לא יצא ידי חובתו, והם הרבנו חננאל בפרק ערכי פסחים והסמ"ג בשם הר"י בעל הנוספות וכן בפרקים נ"ז עמוד ב פתבו שם הנוספות בן זבן במגלה כ"א. לכד בפרקים ק"כ עמוד ב מסתפקים הנוספות והמרדכי בסוף פסחים ורבנו ירחם בנתיב ה חלק ד, וכן מצדד האור זרוע גס"פ ע"ש דלא יצא מן התורה, והרמב"ם והרא"ש והרשב"א והר"ן מסתפקים בזה וכתבו דעל-כן יש לזהר שלא לאחר יותר מחצות. ויש מהראשונים שכתבו, דאפילו לרבי עקיבא הוא רק לענין דאורייתא, אבל משום הרחקה מודה דאסור לכתחלה לאחר יותר מחצות, וכן פתב הגר"א בבאורו. והנה משום הגדה עד סמוך לחצות, יקדש וישתה פוס ראשון וישל ידיו ויברך המוציא ויעל אכילת מצה ויאכל, וגם יברך על המרור חפך קדם חצות, ואחר-כך יאמר הגדה ואחר-כך יסעד סעודתו [אחרונים]: (ז) שגם ההלל. ורצה לומר, עם

שער הציצית

(א) אחרונים: (ב) כנ"ל בסימן תעב סעיף יד: (ג) פרי חדש, שסמך בדיעבד על דעת הרמב"ם, ענן שם: (ד) שמדעת רש"י ורשב"ם משמע דכאפיקומן יוצאין עצם המצוה דאכילת מצה אלא שתקנו לברך פתחת הסעודה, וצריך באמת לכוון בברכה לפטר גם האפיקומן, ולדידהו פנדאי צריך לחזור ולאכל בהסבה: (ה) ענן באור הלכה:

באר היטב

(א) פזית. והסכמת האחרונים דלכתחלה יש לאכל בפעור ב' זיתים א' וזכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו, ולכל הפחות לא ימעט מפזית. וכתב הרמב"ם: אל יתיר לו אכילת אפיקומן לטרחה. ועי' סימן תעו בהג"ה שלא יאכלנו על אכילה גסה, דאע"ג שהפסח נאכל על השבע מ"מ צע"י שיהא מתאנה לאכל, ב"ח. פתב של"ה: ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין המצות והמרור וכן ספה בכניסתו וכיציאיתו וכן ד' מינים שבולב, והכל לחבוב המצוה, ואשורי מי שעובד ה' בשמחה. ועיל סימן תעג ס"ק יט מש"ש בשם הרש"ל. ובפסח מצבין סימן שטו פתב עוד, וז"ל: ומנהגי לקח מקל בדי' ומנצלי ברגלי ולומר פכה תאכלו אתו

משנה ברורה

שלישי, דהוא רק משום ספק בלכד ט"ז בסימן תעו: א' (א) פזית. ולכתחלה טוב (ב) שישק שני זיתים, אחד וזכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו: (ב) כל אחד. ואף (ג) נשים חייבות בזה: (ג) על השבע. וענן לעיל בסימן תעו סעיף א בהג"ה ובמה שכתבנו שם במשנה ברורה: (ד) יריאכלנו בהסבה. וידיעבד אם שכח ואכלו בלא הסבה, (ג) אינו צריך לחזור ולאכל (ז) אם קשה עליו האכילה: (ה) ולא יברך עליו. שהוא רק לזכר, וכנ"ל. פתב של"ה: ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין המצות והמרור, וכן הספה בכניסתו וכיציאיתו, וכן ארבעה מינים שבולב, והכל לחבוב המצוה, ואשורי מי שעובד ה' בשמחה: (ו) ויהא זהיר וכו'. שפינן שהוא זכר לפסח צריך לאכלו בזמן פסח, והפסח אינו נאכל אלא עד חצות. וכל-שכן פזית הראשון שמברכין עליו על אכילת מצה, שצריך לזהר מאד (ה) שלא לאחרו עד אחר חצות, וידיעבד אם אחר, מסתפקים הראשונים אם יצא ידי חובתו, ועל-כן יאכלנו ולא יברך עליו על אכילת מצה. וגם מרור, אף שהוא מדרבנן יזהר לאכלו קדם חצות, ואם אחר יאכלנו בלא ברכה. ואם התשיך לו קדם אמירת

וספ"ב דבבז
ונברך, א
יאם נזכר
(ויחזור רבו
שברך ובו
הסעודה,
מצוה מש
ויאכל תא

אחר אפיקומן
יאכל. והספ
כלי פוס, עב
הסעודה: (ז)

ברכתו שפ
ב (ח) כל
אומרים ד
ירצה לאכל
סמכינו, ד
ויבדאי ש
ונברך, ול
שברך ב
שכתב (ט)
הסית דעת
וכו'. וזהו
סמוך לברך
בגמר אכיל
אכילתו ד
יאכל יצטח
ואם-כן ה
אחרונים, ו
סימן קפב:
במאן דאם
עכשו יאם
(יב) ויסמ
לשם אפיק

(1) הגר"א, ח
בשם סמ"ג,
להקל: (ס)
(י) עלת-שפ
אף שבתחלה
המוציא יד
העמקתי דב

ד. אבל העשרה נסים שנעשו לאבותינו במצרים הוא הנצלם מן העשר מכות, והיות כל מכה ומכה מיחדת במצרים ולא בישראל. ואלו הם נסים בלא ספק. ולשון התורה בכל מכה ומכה מהם, שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים, מלבד

מפת הפנים שלא באר זה, אלא שהוא ידוע שלא ענש ישראל, אבל היו נמצאים אצלם ולא היו מצערים אותם, וכן בארו החכמים.

ד. עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. עשר מכות

בשבילו. לפי שהקדוש ברוך הוא חפץ בתשובתם של רשעים, ואינו חפץ במיתתן. וכן הוא אוסר (בראשית יב, ה): "ואת הנפש אשר עשו בחרד". וכנגד עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ועבר

בכלן, כנגדן עשה לישראל הקדוש ברוך הוא במצרים עשרה נסים ועשרה על הים, והביא עשר מכות על המצריים במצרים ועשרה על הים. וכנגדן נתן ללבו

עשר דברות. ובשעה שעשו את העגל ונתפחה הלוחות, שהיו כתובין בהן עשר דברות, עמד להם העשרה נסיונות שלא כלם הקדוש ברוך הוא וכן הוא אומר (שמות לב, יג): "זכור לאברהם וגומר, שכנגד עשרת הדברות שאבדו מהן הלוחות אחר עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אביהם. וכן

אכל בשאר המכות התבאר בהם הענין. אמר בדם (שמות ז, כא): "ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאר"; ורצה שהנזק היה משיג אותם לברם. ואמר בצפרדעים (שם שם, כח): "ויבאו בבייתך ובחדר משכבך" וגומר. ואומר בערב (שם ח, יח):

הוא אומר, שהקדוש ברוך הוא החזיק לו טובה; שנגאמר (תהלים קו, כג): "ויאמר להשמידים לולי משח בחירוי" וגומר. ואם הם חזקים מיתת הרג - זכור ליצחק שנעקד על גבי המזבחת. ואם הם חזקים גלות - זכור ליצחק שגלה על מצות אמו ואביו. ד. עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. לא נתפרשו לנו. אומר שלמה לבית הלוי: * זה מצאתי כתוב בהעתק ישן פרושי רש"י ולא השמטתיהו. וזה לשונו: ואני משה בר מתתיה מצאתי עשרה נסים נעשו לאבותינו על הים מפרשים באבות דרבי נתן (פרק לג), וכן כתוב לשם: באו משה ואבותינו ועמדו על ים סוף. אומר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו: אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים נקבים ונקבים. נטל משה את ספרו והטילו על הים, ונעשה הים נקבים ונקבים; שנגאמר (חבקוק ג, יד): "נקבת כמשיו ראש פריו". אומר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו: אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים גזרים וגזרים. נטל משה את משהו והטילו על הים, ונעשה הים גזרים וגזרים; שנגאמר (תהלים קלו, יג): "לגזר ים סוף לגזרים". אומר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו: אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים בקועות בקועות. נטל משה את משהו והטילו על הים, ונעשה הים בקועות בקועות; שנגאמר (שם עח, יג): "בקע ים ויעבירם". אומר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו: אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים טים נטל משה את משהו והטילו על הים, ונעשה הים טים; שנגאמר (חבקוק ג, טו): "דרכת בים סוסי". אומר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו: אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים מדברות מדברות; שנגאמר (ישעיה סג, יג): "מוליכם בתהמות כסוס במדבר לא יבשלו". אומר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו: אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים פרוין פרוין; שנגאמר (תהלים עד, יג):

רבינו יונה

ד. עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים. שכל עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים לא נכו אבותינו מהם, ובכלן הוא מפרש בהם, לכו במפת הפנים שכתב (שמות ח, יד): "ותהי הנפם באדם ובבהמה", ולא הפרישה תורה בין מצרים ובין ישראל, אלא כגלה היא כידי חכמים שאף גם בזאת לא לקו ישראל: ועשרה על הים. הראשון - קריעת ים סוף, כד

(* קטע זה הוגה ממקורו בספר "לב אבות", שאלוניקי שכי"ה. והוא מנכדי רש"י הקדוש.

רש"י פרושי אבות פרק חמישי הראשונים רמב"ם קא

א"תה פוררת בעודך ים. אמר להם משה: קומו וצברו. אמרו לו: אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים סלעים סלעים. נטל משה את מטהו והטילו על הים, ונעשה הים סלעים; שנאמר: "אתה וצבת ראשי ליתן" (שם שם, יג). אמר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים יבשה. נטל משה את מטהו והטילו על הים, ונעשה יבשה; שנאמר (שמות י"ט): "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים". אמר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים חומות. נטל משה את מטהו והטילו על הים, ונעשה חומות; שנאמר (שם י"ד, כב): "והמים להם חומה". אמר להם משה: קומו ועברו. אמרו לו אין אנו יכולין לעבר עד שיעשה הים נודות נודות; שנאמר (שם טו, ח): "נצבבו כמו נד נזלים". ומים שבין הגזרים, ירדה מן השמים ולהטתם; שנאמר (ישעיה סד, א): "פקדח אש המסים מים תבעה אש". ונודות של שכן ושל דבש ירדו לתוך פיהם של תינוקות של ישראל והיו יונקים; שנאמר (דברים לב, ג): "וינקהו חלב משלע, ושמן מחלמיש צור". ויש אומרים: מים היו נובעים להם מן השמים ושותין, מפני שמימי הים מלוחים הם. רבי אליעזר בן יעקב אומר: תהום קפא להם למעלה ועברו בו ישראל, ורבי יצטערו. רבי אליעזר ורבי שמעון אומרים: מים העליונים והתחתונים היו מצרים את המצרים; שנאמר (שמות יד, כז): "וינער יי את מצרים בתוך הים". עד כאן נסים שנעשו לאבותינו על הים שהיו בתוכים באבות דרבי נתן. עד כאן לשונו. עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים. וזה סימנם: דצ"ף עד"ש באח"ב. ועשרה על הים. מפרישים במקילתא (בשלה ד),

הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים.

אמר (שם יד, כא): "ויבקעו המים". השני — שנעשו המים קצשת, כמין קצה, ונמצאו המים למעלה, ועל זה נאמר (חבקוק ג, יד): "נקבת במטיו ראש פרזו". השלישי — כי נבקעו מעינות הים ורבה, לא נשאר רפש וטיט בקרקעיתו כשאר המעינות, כי יבשו, אך פאבן-שיש נשאר בתחתו, והיו כל ישראל עוברים בינם כאיש המהלך בתוך הבית ולא נתלכלכו רגליהם. הרביעי — שהיו המקומות שרקבו המצרים עליהם בינם כעין חמר. וזהו שאמר הכתוב (שם שם טו): "דרכת בינם סוסיף חמר מים רבים" — שגם סוסי המצרים מסורים בנד הקדוש-ברוך-הוא, ועל-כן נקרא 'סוסיף'. החמישי — שקפאו המים יותר מדי, והיו חזקים כסלעים וכצורים, ומזיקים למצרים ודודפים אחר ישראל, ועל זה אמר דוד (תהלים עד, יג): "שברת ראשי תנינים על המים" — תנינים היו מצרים. הששי — כי נגזר הים לשנים-עשר נגזרים, דרך לכל שבט ושבט אשר יעבר שמה, שנאמר (שם קלו, יג): "לגזר ים-סוף לגזרים" הרבה. השביעי — שהיו המחצות שבין שבט ל שבט זפים פזוכיכות לבנה, כדי שיראו השבטים אלו לאלו. השמיני — שלא קפאו המים כלם כהתיכה אחת, אלא נעשה כהתיכות התיכות, כלבנה על-גבי לבנה ואריח על-גבי אריח, ועל זה אמר (שם עד, יג): "אתה פוררת בעודך ים". התשיעי — שהמים המתוקים שבבים לא קפאו כשאר המים והיו נוזלים, ושוחים מהם, מפל הנחלים ההולכים אל הים. העשירי — אחרי שתחתם היו קפאים מדי, שהמים הנוזלים לא היו יורדים עד הקרקע, אלא ישראל היו שוחים מהם והשאר היה נקפא ונפול על הקרקע כהתיכה של שלג, וכן בכל פעם שהיו צריכין לשחות: עשר מכות הביא הקדוש-ברוך-הוא על המצרים במצרים. [דצ"ף, עד"ש, באח"ב]: ועשרה על הים.

רבינו יונה

אמר (שם יד, כא): "ויבקעו המים". השני — שנעשו המים קצשת, כמין קצה, ונמצאו המים למעלה, ועל זה נאמר (חבקוק ג, יד): "נקבת במטיו ראש פרזו". השלישי — כי נבקעו מעינות הים ורבה, לא נשאר רפש וטיט בקרקעיתו כשאר המעינות, כי יבשו, אך פאבן-שיש נשאר בתחתו, והיו כל ישראל עוברים בינם כאיש המהלך בתוך הבית ולא נתלכלכו רגליהם. הרביעי — שהיו המקומות שרקבו המצרים עליהם בינם כעין חמר. וזהו שאמר הכתוב (שם שם טו): "דרכת בינם סוסיף חמר מים רבים" — שגם סוסי המצרים מסורים בנד הקדוש-ברוך-הוא, ועל-כן נקרא 'סוסיף'. החמישי — שקפאו המים יותר מדי, והיו חזקים כסלעים וכצורים, ומזיקים למצרים ודודפים אחר ישראל, ועל זה אמר דוד (תהלים עד, יג): "שברת ראשי תנינים על המים" — תנינים היו מצרים. הששי — כי נגזר הים לשנים-עשר נגזרים, דרך לכל שבט ושבט אשר יעבר שמה, שנאמר (שם קלו, יג): "לגזר ים-סוף לגזרים" הרבה. השביעי — שהיו המחצות שבין שבט ל שבט זפים פזוכיכות לבנה, כדי שיראו השבטים אלו לאלו. השמיני — שלא קפאו המים כלם כהתיכה אחת, אלא נעשה כהתיכות התיכות, כלבנה על-גבי לבנה ואריח על-גבי אריח, ועל זה אמר (שם עד, יג): "אתה פוררת בעודך ים". התשיעי — שהמים המתוקים שבבים לא קפאו כשאר המים והיו נוזלים, ושוחים מהם, מפל הנחלים ההולכים אל הים. העשירי — אחרי שתחתם היו קפאים מדי, שהמים הנוזלים לא היו יורדים עד הקרקע, אלא ישראל היו שוחים מהם והשאר היה נקפא ונפול על הקרקע כהתיכה של שלג, וכן בכל פעם שהיו צריכין לשחות: עשר מכות הביא הקדוש-ברוך-הוא על המצרים במצרים. [דצ"ף, עד"ש, באח"ב]: ועשרה על הים.

"ויצל הארבה על כל ארץ מצרים". ואמר בחשך (שם שם, כג): "ולכל בני ישראל היה אור במושבבתם". אבל העשרה נסים שהיו על הים הם קבלה. הראשון - הבקעת המים, כפשוטו של פסוק (שם יד,

ועשרה על הים. עשרה נסיונות נסו אבותינו את

וזן כמנזן לשונות מפלתן הכתוב ב'ויצט' "רמה בים". "ירה בים". "טבעו בים סוף" "תהמות יבסמו". "ירדו במצולת כמו אבן" "תרעץ אויב". "תהרס קמיה". "יאכלמו כגש" "נערמו מים נצבו כמו ב" גזלים". אין גז' לז' נפילה, אלא מגיד הכתוב שהמים נעשו ערמה וקבר ועמדו כמו גז. "כסמו יב"

מפשע, והנה הדרך כאלו היה נקב במים, והמים מימין ומשמאל וממעל. הוא מאמר חבוק (ג, יד): "נקבת במטיו ראש פרזו". השלישי - שארצו נחקשה ונקפל להם, כאמרו (שמות יד, כט): "הלכו ביבשה", ולא נשאר בקרקעיתו שום חמר וטיט כבשאר נהרות. הרביעי - שדרכי מצרים היו בחמר מדבק. והוא אמרו (חבוק ג, טו): "חמר מים רבים". והחמישי - שנבקעו לדרךים רבים כמספר השבטים, כעין קשת עגל על זאת הצורה: והוא אמרו (תהלים קלו, יג): "לגוד ים סוף לגורים". והששי - שנקפאו המים ונתקשו כאבנים. ועל זה אמר (שם עד, יג): "שברת ראשי תנינים על המים".

רבינו יונה

הראשון - "ויאר את הלילה" (שמות יד, כ), וכמו שתרגם אנקלוס: והנה חשוכא [באונקלוס הגייה] 'ענא [קבלא] למצראי, ולישראל גהר כל ליליא. השני והשלישי - "וישקה ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן" (שם שם כד) - ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד האש מרתיחו וטלפי סוסייהם משתמטות (מכילתא בשלח ה). הרביעי - "ויסר את אפן מרכבתיו" (שמות יד, כה), שהסיר האופנים מן העגלות, ונפלו המצריים ונשתברו (מכילתא שם). החמישי - "וינהגהו בכבדת" (שם), אחר שנפלו ונשתברו לא היו יכולים לעמד, ובמקום שנפלו שם נשאר. הששי - שרצו לנוס ולא יכלו, כמו שנאמר (שם): "ויאמר מצרים אנוסה מפני (בני) ישראל וגו'; ולא כמו שמצינו בסיסרא, שנאמר (שופטים ד, טו): "וירד סיסרא מעל המרכבה וינס ברגליו", אבל אלה ירדו ולא הספיק בידם לנוס השביעי - "וינער ה' את מצרים בתוף הים" (שמות יד, כז), בתרגומו: ושניק, מלשון שבר, שנערה כאדם שמנער את הקדרה, מה שלמעלה למטה ומה שלמטה למעלה (מכילתא בשלח, ו). השמיני - שבלעה אותם הארץ אשר בתחתית הים, כמו שנאמר (שם טו, יב): "נטיית ימינה תבלעמו ארץ". התשיעי - שירדו בכבד בעמקי הים כמו עופרת, שנאמר (שם שם י): "צללו כעופרת במים אדירים". העשירי - שפלו אותם הים, כמו שנאמר (שם יד, ל): "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים". עשרה נסיונות נסו אבותינו את המקום ברוך הוא, שנאמר (במדבר יד, כג): "וינסו אתי זה עשר פעמים". הראשון - שאמרו (שמות יד, יא): "המבלי אין קברים במצרים". השני - ויילנו העם על משה לאמר מה נשתה" (שם טו, כד), ונעשה להם נס, שצנה הקדוש-ברוך-הוא [למשה]

to express his gratitude to the man for taking the trouble to clean off his coat, and this thought kept causing him anxiety as he walked toward the hotel where he was staying.

When he arrived at the hotel, the Chafetz Chaim was surprised to find that a ruble coin that he had had in his pocket was missing. He could not imagine where he had lost this coin, until R' Hersh presented the obvious possibility that the stranger who had stopped to brush the Chafetz Chaim's coat did so only as a ruse to distract him while he picked his pocket!

The Chafetz Chaim's eyes lit up. "If so," he declared with satisfaction, "then he has indeed received the reward for his trouble!"

צפרדע / Frogs

The Severity of Lashon Hara The Chafetz Chaim contrasted this incident with another one in *Bamidbar* (21:4-9). Concerning the plague of Frogs the Torah tells us that Pharaoh asked Moshe to pray to God to remove the scourge from himself and his people (*Shemos* 8:4). Moshe agreed, and told him that the following day the frogs would depart. Moshe's prayer was answered, and God brought an immediate end to the plague.

In *Bamidbar* (ibid.) the Torah relates that as the Jews were traveling in the desert, "the people spoke against God and against Moshe, 'Why did you take us up out of Egypt. . .?'" God punished the people by sending "fiery serpents" against them, who killed many of them. The Torah then tells us that Moshe prayed on behalf of the people. In this case, however, "Hashem said to Moshe, 'Make a serpent and place it on top of a pole. . . And it shall be that whoever has been bitten will look at it and live.'"

In this case God did not directly accept Moshe's prayer and bring an end to the affliction that was ravaging the people. In order to halt the punishment God prescribed a particular procedure that had to be followed. Why was it, asked the Chafetz Chaim, that the plague that affected Pharaoh was unconditionally and immediately discontinued, while that which afflicted the Jews in the desert was only brought to a halt by means of a more complicated process?

The Chafetz Chaim answered that this distinction teaches us the severity of the sin of speaking evil against others (*lashon hara*), as the Jews did in this incident in the desert. All other sins — even those on the magnitude of Pharaoh's — may be atoned for through mere contrition and prayer, but when it comes to *lashon hara* a much higher level of repentance is required before it can be forgiven. For the Talmud (*Rosh Hashanah* 29a) explains how a graven serpent on a pole could heal people from the serpent's bite: "The people would look up to heaven and subjugate their hearts to their Father in Heaven, and thereby be healed."

בני / Lice

Lice in Goshen Concerning many of the plagues, the Torah states explicitly that they did not affect the Jewish area of Egypt at all, and regarding several others the Torah is not explicit on this issue, but implicitly suggests that they did not affect the Jews. When it comes to Lice, however, the Torah does not give any indication whatsoever as to whether it affected the Jews or not. The Rambam writes, in his Mishnah Commentary, that there is a tradition that the lice did indeed infest the Jewish areas of Egypt, but that it did not cause them any harm. In *Torah Sheleimah* (an

immense compendium of the Sages' comments on the Torah, culled from the Talmudim, Midrashim, etc.) the author comments that it appears that the Rambam's tradition has no source in any known Midrash or Talmudic statement.

R' Zalman Sorotzkin, however, showed that this tradition, though perhaps not explicitly stated by the Sages, was certainly assumed by them, as follows. When Yaakov was about to die he commanded his sons to carry his remains to Eretz Yisrael for burial there. Why was Yaakov so adamant about not being buried in Egypt and troubling his children to bury him in this distant land? The Midrash gives several answers to this question, among them: Yaakov knew prophetically that one day the soil of Egypt would turn into lice, and in order to avoid the indignity of lying in such soil he left instructions to be buried elsewhere. Now, if the land of Goshen was not afflicted with the plague of Lice, as it was protected from the other plagues, why did Yaakov not consent to be buried there? It was, after all, the place where he had spent the last seventeen years of his life, and was the home of all of his children and grandchildren! Apparently, then, we must conclude that the plague of Lice did indeed affect the land of Goshen, and this is why Yaakov refused to be buried there.

In regard to the Rambam's tradition, the question arises: Why indeed was it that this one plague, of all ten plagues, affected the Jewish areas as well? Surely there must be some reason behind this remarkable exception.

R' Zalman suggested that the reason for this phenomenon might be based upon a Midrashic comment that states that from the time of the plague of Lice and onwards, the Jews no longer were forced to labor at making bricks. The reason for this is that as a result of the lice, soil of sufficient quality for baking bricks could not be found. Now, if the plague of Lice had not affected Goshen, this incidental benefit would not have been received by the Jews, for they would have simply been sent to Goshen (which is where their homes were anyway) to find soil for their brick-producing tasks. This is why God saw to it that this plague, which ruined the soil, affected the Jewish areas as well.

עָרוֹב / Wild Beasts

Beasts From Afar

In the warning that Moshe gave Pharaoh before this plague, he told him, "If you do not send out my people, behold, I am sending against you. . . wild beasts, and the houses of Egypt will be filled with the wild beasts, and also the land upon which they are" (*Shemos* 8:17). What is meant by the seemingly extraneous phrase, "and also the land upon which they are"?

The **Chafetz Chaim** offered an explanation for these puzzling words. If Pharaoh had been informed simply that wild beasts were to invade his country he would not have felt particularly threatened. After all, beasts that are native to Egypt would not pose much of a problem, as the people were used to them and could probably cope even with a large influx of such animals. As far as beasts from faraway lands — they do not normally leave their natural habitat and venture into new lands and climates, for they would not survive long under these new, unfamiliar conditions. For this reason Moshe warned Pharaoh that not only would swarms of beasts overrun Egypt, but God would see to it that some of their native soil ("the land upon which they are") and habitat would come along with them, so that animals from the most distant locations would be able to migrate and survive in Egypt. This was indeed a formidable threat.

טללי הגדה של פסח אורות רעט

מכת צפרדעי - היתה בבתים ובמזוזה, קרוב לגוף האדם. ואחר שלא שת לבו גם לכד, באה המכה השלישית קרובה ממש לגוף -
מכת בנינים - הכינים היו דבוקים לגוף האדם. ובראותו שהמכות הגיעו עד לגוף, נכנסה בלבו קצת רואה, שמא המכות הנאות יבואו תוך הגוף. אולם המציאות היתה הפוכה -

עדי"ש

ערוף - היתה בכל ארץ מצרים. חזרה המכה והתרחקה מהגוף, ופרעה שב והקשה את לבו, כי חשב שאין לקב"ה יכולת לפגוע בגוף עצמו. לפיכך באה המכה הנאה -

דבר - היתה במקנה. הפעם פגעה המכה בגוף בעלי החיים. אולם פיעה חשב כי בגוף האדם לא יוכל לפגוע. ולפיכך באה לו -

מכת שחין - היתה באדם ובבהמה. בעור ובבשר עצמו, יותר מן הכינים. ושוב נתראה פרעה יראה גדולה יותר, שמא יפגע גופם עצמו. אולם ממיתה לא חשש, כי סבר שלו היתה לקב"ה את היכולת, הרג היה הרגם מזה כבר.

באח"ב

מכת ברד - היתה בשדה. חזרה המכה והתרחקה מגוף האדם, וחזר פרעה ונתחזק באמונתו, כי אין כח בעולם שיוכל להרגם. על כן באה לו -

מכת ארבה - אמנם היא היתה בשדה, אך החשיכה את הארץ, ונראה קרובה היתה לאנשים יותר ממכת ברד. ולמרות זאת חיזק את לבו, ולפיכך באה לו -

מכת חושך - ולא קמו איש תחתיו, מכה קרובה יותר לגוף מהארבה, ואף כאן חיזק את לבו, עד שבאה המכה האחרונה -
מכת בכורות - היתה בגופם ממש, עד שאמרזו כולנו מתים.

וזה היתה השחוק, פי בהיות המכות מתקרבות ומתרחקות, היה מביד את לבו וחזר חלילה.

(תחזית יפי אליעזר אשכנזי, פעל מעשית ה')

רעה טללי הגדה של פסח אורות

דצי"ד עדי"ש באח"ב כתב בעל תוספות יום טוב:

בשנה זו בשבת המדול פה בקראקיא לפיך בדרוש שדרשוני בבית הכנסת הקשייתי שאין בתנבות אלו שום משמעות.

לכן נייל לקרותו דצ"ד עדי"ש פא"ב ומשמעותן כאילו הקב"ה אומר שמחוד כמו שמלה שלמה כבש כשב. ועדש על שם פסוק בחבקוק ג', ייא. "באף תדוש גוים". ובאתג, עייש פסוק ביהוקאל כ"א כי "אבחת חרב" ופירש"י שהתכוון אינה יסוד ולא באה אלא לסמכה.

(אבות ה', ד)

דצי"ד עדי"ש באח"ב

מה בא רבי יהודה להשמיענו בזאת:

פירש רי"ח, שרבי יהודה בא להשמיענו שמביאי הביכורים היו קורין כסדר חזה - דצי"ד וכו', ולא כמו הסדר הכתוב בתהלים.

(הגהות מיימוניות, סוף הלכות חמי נטפה)

דצי"ד עדי"ש באח"ב

מה הטעם לנתנית הסינים הללו.

ואפשר לפרש עייש הנאמר שישות י"ב "למען תספר וגו' את אשר התעללתי במצרים", ופירש רש"י "התעללתי - שחקתי". ויש להבין מהו אותו שחוק.

ונראה שחלוקת המכות לשלוש קבוצות, דצי"ד עדי"ש באח"ב, מבארת מהו השחוק, כי בכל קבוצה, המכה הראשונה היתה רחוקה מהגוף והמכה שאחריה קרובה יותר ואחריה ממש בגוף האדם, וכדלהלן:

דצי"ד

מכת דם - היתה ביאור, רחוק מגוף האדם. ובעקבותיה חשב פרעה כי אין יכולת לשום אלה לגבור על השר שלהם ולפגוע בגופם, ולפיכך באה המכה השנייה קרובה יותר אל הגוף -

כתב הש"ת, יטסה המצה ויאחז הכוס בידו עד והקב"ה מצילנו מידים:

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבְרָהָם וְלֵנוּ.
שְׁלֵא אֶחָד בְּלֶבֶד עֲמֵד
עַלֵינוּ לְכַזְזֵנוּ. אֶלֵא שְׁפַכְל
דָּזָר וְדָזָר עֲזֻמָּדִים עַלֵינוּ
לְכַזְזֵנוּ. וְהַקְדֹּשׁ פָּרוּךְ הַזֵּא
מַעֲלֵנוּ מִיָּדָם:

מניח הכוס מידו ונגלה המצות:

טללי אורות

והיא שעמדה

יאחז הכוס בידו ומניא סת תענית.

על דרך רמז אפשר לבאר הלכה זו, על פי דברי הגמרא בערוכהין (סח): "אמר רב ששת: יכול אני לפסור את כל העולם כולו מן הדין וכי שנאמר (שופרות טז) ולכן שמענו נא זאת ענין ושכורת ולא מניין".

על כן מבביתים אנו את הכוס באמירת "והיא שעמדה", כדי שתעמוד לנו זכות זו שאנו בללות כשיכורים, לפסור אותנו ממידת הדין ולהצילנו מכל צרה וצוקה במלדת הרחמים. (האדמו"ר מקלויזנבורג)

שלא אחד בלבד עמד עלינו
לכלותנו

האדמו"ר רא"ם מגור אמר בשם אביו בעל השפת אמת בדרך רמז: "ישלא אחד" -- בגלל שאין אנו מאוחדים יחדיו, "יבלידי" -- דבר זה בלבד יועמדים עלינו לכלותנו, עגיל להמיט עלינו בליח. (ליקושי יחזיק)

ונראה ענין מייש חי"ל (חיים) שבניסן הוא ראש השנה לשכירות בתים, ולפיכך רצה ה' כי משנה יודיע להם על כך מראש, שיחיה עליהם לשאול כלי כסף וזהב "משכנתה ומגרת ביתח", כדי שכבר בתחילת השכירות ישתדלו לשכור בתים אצל בעלי רכוש ועשיר וכד יוכלו לשאול מהם.

*

ושאלה אשר משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותכם (שמות ג, כב).

יש להבין, לשם מה הורה הקב"ה למשה שיאמר לבני ישראל לשים את כלי הכסף והזהב שישאלו ממפרים על בנותם ובנותיהם, איזו תועלת יש במעשה זה?

ועוד קשה, הלא דגול עכו"ם אסור (בבב סא), וא"כ מה תועלת חיתה בכך ששאלו מאת המפרים את כליהם, הרי הוה עליהם להשיבם לבעליהם. ואמנם הפקעת הלואות של עכו"ם מותרת, אך שאילה אינה כהלואה, כיון שעל השואל להחזיר את החפץ בעינו, שלא כהלואה.

אלא נראה שהמפרים, כשמעם כי ברח תעם, נתייאשו ממנו. אולם יארש לבד אינו מועיל, והזוילה אינה נקנית אלא ביאוש ושינוי רשות (בבב סא). לפיכך אמר הקב"ה למשה: "ושמתם על בניכם ועל בנותכם", כדי שיהיה גם שינוי רשות. אף שהשואל עדיין חייב לשלם לבבלים את דמי החפץ ששאל, גם לאחר שהבעלים נתייאשו כבר, מ"מ זהו כבר סתם חוב, ואינו עדיף מכל הלואה מעכו"ם שמתוך לתפקיעה. (פנים יפות)

“POUR OUT YOUR WRATH”: WHY SUCH HARSH WORDS?

The prayer begins with the words, *Shfoch hamatcha el ha-goyim*, “Pour out Your wrath upon the nations . . .”

Reb Shlomo says the words sound harsh, and he asks why Elijah’s words are not simply words of love and peace?

The truth, says Reb Shlomo, is that there is a lot of evil in the world, evil that needs to be wiped out and eradicated. But you know what I am asking of God? Please God, if there has to be a wiping out of evil let *us* not be the ones who are forced to do it. Can *You* find a way to destroy the evil in this world? Please, *Shfoch hamatcha* pour out *Your* wrath . . . please, can *You* do it?

“POUR OUT YOUR WRATH”: LET THE WORLD FEEL YOUR WARMTH

The traditional translation of the phrase is: “Pour out Your *wrath* upon the nations.”

Reb Shlomo quotes the great Hasidic master, the Kotzer Rebbe, Rabbi Menachem Mendel of Kotzk, who said that you could read the phrase more lovingly. What we are really praying to God is: Please pour out Your *hom*, Your “warmth” over all the nations. The world is such a cold place for those who have yet to know *You* and feel your warmth, *asher lo ye-da-ucha*. If only they would know *You*!

Kadesh
Urhasz
Karpas
Yachatz
Maggid
Rachtzah
Motzi
Mitzah
Morrer
Korech
Shul han
Orech
Tzafun
Barech
Hallel
Nirtzah

DISCOVERING THE BEST IN YOUR CHILD

—◇—
“As for the one who does not know how to ask”
—◇—

The Haggadah tells us: “And as for the Child Who Does Not Know How to Ask, you should open it up for him.”

Reb Shlomo Carlebach once said that sometimes a child feels that a gate is opening within himself, and there is a moment of amazing potential. At that moment he needs the help of his parents. Yet all too often parents are busy or preoccupied and may not be paying attention. They do not realize that something has opened up within the child, and the moment can slip by.

Therefore, the greatest blessing that parents can give their children is to be sensitive when something in them is opening up, and to respond lovingly.

WHY ARE YOUNG PEOPLE TURNING AWAY?

When the Torah speaks to us about the Passover story, we are told, “. . . and you shall teach your children” (Exodus 13:8). On the Seder night we are to tell the story of the Exodus from Egypt to our children; it is a time when parents pass on the tradition to the next generation.

Reb Shlomo Carlebach would say that there are many times that we see young people turning away from the right path. “Do you know why they have turned away? The reason is that there was no one who believes in them. It’s so easy to turn away from the path when no one believes in you.”

Reb Shlomo was fond of quoting Reb Nachman of Breslov who said: “The greatest gift we can give somebody is to give them back their self-confidence.”

There is a story told about Reb Shlomo visiting a prison in Upstate New York.

Reb Shlomo had been invited there by the Jewish chaplain, who asked that he perform a Hannukah concert for the Jewish inmates. There were not many Jewish inmates at the prison, only a handful. There was no payment involved but Reb Shlomo accepted the invitation without hesitation. It was a long trip,

Kadesh
Urchatz
Karpas
Yachatz
Maggid
Rachtzah
Motzi
Matzah
Marror
Korech
Shulchan
Orech
Tzafun
Barech
Hallel
Nirtzah

taking three hours each way. The small concert was a success and Reb Shlomo made the event a real Hannukah celebration, but that was only the beginning.

When the Hannukah party was over, Reb Shlomo turned to the chaplain and said, "Please – I'd like to visit the rest of the inmates here, could you get permission?" Reb Shlomo went into each and every cell where he hugged, kissed, and talked with each inmate. Then he went into the dining room, the recreation room, the kitchen, and into every possible nook and cranny of the prison where he was permitted to go. He was not satisfied until he had searched out every single prisoner, making sure that nobody was overlooked.

Finally, he was ready to leave and he was walking down the hall when a big, burly, inmate with a scarred, pitted face started running after him. "Rabbi, Rabbi," he shouted, "please wait!" Reb Shlomo stopped immediately and turned to him. "Yes my holy friend?" he inquired sweetly. Embarrassed, the man began to shuffle about, almost as if he regretted his impulsive act, and then finally gathering courage, he blurted out, "I just loved the hug you gave me before! Would you mind giving me another one?" Reb Shlomo gave him the most radiant smile in the world and then tenderly enfolded him in his arms. They stood clasping each other for a long time. Finally, the inmate broke away and heaved the deepest sigh in the world. "Oh Rabbi," he said. "No one, no one ever hugged me like that before," and then tears began to stream down his face. "You know, Rabbi," he sobbed in remorse, "if only someone would have hugged me like that ten years ago, I surely wouldn't be here in this prison today."

In the children's ward in the Hadassah Medical Center in Jerusalem, Israel, there is a picture frame that hangs at the center of the hall with a beautiful quote from Reb Shlomo Carlebach. It reads, "When you put your children to bed each night tell them how beautiful they are and when you wake them in the morning tell them how beautiful the world is."